

Кыргыз тили жана адабияты
боюнча предметтик
стандарттагы баалоонун
түрлөрү

3.3. Окуучулардын жетишкендиктерин баалоонун негизги стратегиялары

Кыргыз тили сабагындагы билимдин натыйжасын баалоо окутуп үйрөтүүнүн формалары жана методдорунун максаты менен тыгыз байланышта. Баалоонун максаты- күтүлүп жаткан билимдин чыныгы натыйжаларына карата аныктоо. Окуучулардын билимин баалоодо мугалим окутуунун методдоруна жана формаларына жараша түрдүү методдорду колдонот.

Баалоонун негизги принциптери

Окуучуларды баалоодо мугалим калыстык, ишеничтүүлүк, жарамдуулук сыяктуу негизги принциптерди жетекчиликке алышы зарыл.

Калыстык. Калыстык принциби бардык окуучулар бирдей шартта окшош сыноодон өтүшүн талап кылат. Маалыматтарды текшкрүү калыстыгы мугалим үчүн дагы, бардык окуучулар үчүн дагы баалоонун бирдей критерийлеринин болушун туюндурат.

Ишеничтүүлүк. Ишеничтүүлүк принциби ошол эле белгини кайталап өлчөөдө бирдей натыйжа алууга мүмкүнчүлүк берген педагогикалык баалоонун тактыгын билдирет.

Жарамдуулук - бул башка нерсе эмес, чын эле өлчөөгө тийиш болгон нерсе өлчөнүп жаткандыгын көрсөткөн баалоо усулунун аныктыгы.

Баалоонун түрлөрү

Окуучулардын билим алуудагы жетишкендиктери менен өсүшүн өлчөө үчүн баалоонун үч түрү колдонулат: диагноздоочу, калыптандыруучу жана жыйынтыктоочу.

Диагностикалык баалоо

Прогресске баа берүү үчүн мугалим окуу жылы ичинде жетишилген натыйжалар менен окуучунун билгиликтеринин баштапкы калыптануу деңгээлине салыштыруу жүргүзөт. Диагноздоочу баалоонун натыйжалары сыпаттоо түрүндө катталып, жалпыланат жана мугалимдин окутуу милдеттерин аныкташына, окуучуга берилүүчү тапшырмаларды берүү жолу менен окуу процессине түзөтүүлөрдү киргизишине жана анын өркүндүтүшүнө негиз болот.

Калыптандыруучу баалоо

Калыптандыруучу баалоонун максаты - окуучунун жетишкендиги менен материалды жекече өздөштүрүү өзгөчөлүктөрүн аныктоо, ошондой эле окуучунун ийгиликке жетиши үчүн сунуштарды иштеп чыгуу. Мугалим калыптандыруучу баалоону окутуунун жүрүшүнө жараша өз убагында түзөтүү, пландоого өзгөртүү киргизүү үчүн пайдаланат. Окуучунун жөндөм деңгээли эмес, ал аткарган конкреттүү иш бааланат. Окутуунун аралык натыйжаларын баалоодо окуучулардын өзгөчөлүктөрү (ишти аткаруу тездиги, теманы өздөштүрүү жөндөмү ж.б) эске алынып, окуучулардын

жетишкендиктери менен өсүштөрүнө көңүл бурулат. Окуучунун өсүшү билим берүү тармагы менен предметтердин алкагында окутуу максаты болуп саналган белгилүү натыйжаларга жетүү катары аныкталат. Журналга баа зарылдыгына карай коюлат (катталат), мугалим окуучунун жекече өсүшүнө жүргүзгөн байкоолорун белгилейт.

Жыйынтыктоочу баалоо

Жыйынтыктоочу баалоо окутуунун ар бир баскычында пландалуучу натыйжаларга окуучулардын жетишүү даражасын аныктоо үчүн кызмат кылып, утурумдук, аралык жана жыйынтыктоочу баалодон түзүлөт.

жекече аткарылган тапшырмаларды утурумдук баалоо баа берүү ченемдери (туура чечимдердин саны, кетирилген катарлардын саны, тариздөө эрежелеринин сакталышы ж.б.) менен мугалим жана/же окуучулардын өздөрү берген өзүнчө ишти аткаруу критерийлерине жараша жүргүзүлөт. Мугалим окуучулардын окуу материалын өздөштүрүүдөгү өзгөчөлүктөрүнө жараша утурумдук баалоо жүргүзөт.

Аралык баалоо предметтик куррикулумда аныкталган иштердин түрүнүн негизинде жүргүзүлөт.

Кат жүзүндөгү иштер/булактар менен иштөө;

Оозеки жооп /жүзачар;

Долбоор, изилдөө иши, иштердин бөтөнчө түрлөрү;

Портфолио (жетишкендиктер папкасы) ж.б.

Иштердин бардык түрлөрү баалоо критерийлеринин негизинде бааланып, милдеттүү болуп саналат жана мугалим тарабынан баалоо планын иштеп чыгууда алдын ала пландалат.

Жыйынтыктоочу баалоо мектеп календарына (чейрек, жарым жылдык, окуу жылы ылайык) жүргүзүлүп, аракеттеги ченемдер менен баалоонун иштелип чыккан критерийлерге жараша кат жүзүндө аткарылат.

Милдеттүү иштердин түрлөрүнүн саны жана жыйынтыктоочу баалоодогу салыштырма катыш окутуу баскычтары менен предметтердин өзгөчөлүгүн эске алуу менен аныкталат.

Иштердин формасынын ар түрдүүлүгүн мугалим окуучулардын жекече өзгөчөлүктөрүн эске алып аныктайт.

3.4. Баалонун типтери

Билим берүү тутумунда милдеттери менен айырмалануучу педагогикалык баалоонун эки түрү колдонулат: ченемдик жана критерийлик.

Айрым окуучулардын билимдерин ченемдик баалоо окуп жаткандардын өзүнчө тобунун даярдык деңгээлине карата жүргүзүлөт. Анын максаты – айрым окуучулар менен калган окуучулардын ортосунда билимдерин иш жүзүндө салыштыруу.

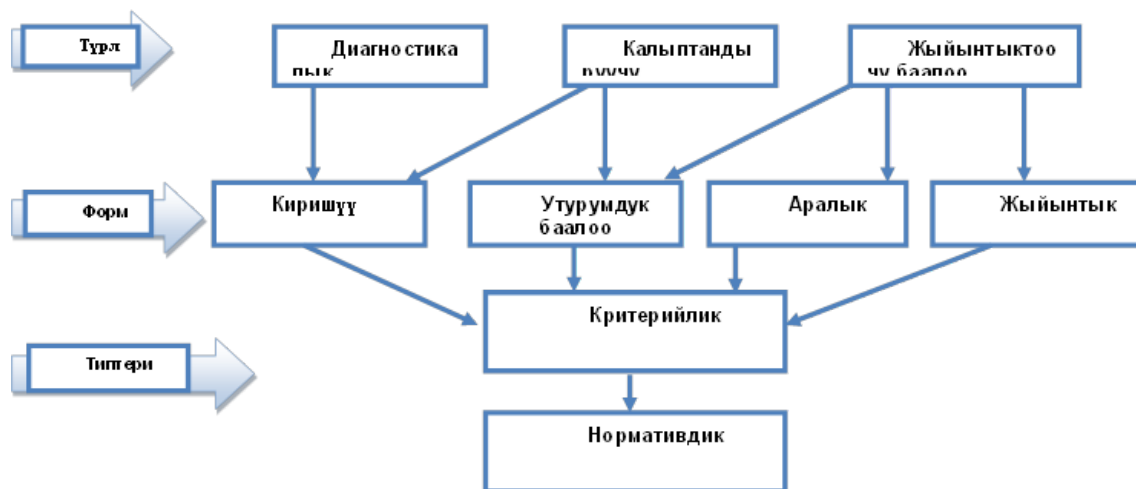
Айрым окуучулардын билимдерин критерийлик баалоо белгиленген стандарттарга ылайык жүргүзүлөт. Анын максаты белгиленген стандарттарга ылайык айрым окуучулардын жетишкен натыйжаларын сыпаттоо.

Баалоонун бул эки түрү бири бирин жокко чыгарбайт, педагогикалык практикада ченемдик дагы, критерийлик дагы баалоо зарыл.

Мугалим баалоонун кайсы түрүн колдонуу керктигин аныктоо үчүн баалоонун максатын эске алышы абзел.

Эгер ар бир окуучунун окуу материалынын маанилүү бөлүгүн өздөштүргөн-өздөштүрбөгөндүгүн аныктоо зарыл болсо, бул учурда баалоонун критерийлик түрүн колдонуу шарт. Предмет боюнча мектеп олимпиадасына катыштыруу үчүн класстан бир нече окуучуну тандап алуу зарыл болгондо сөзсүз баалоонун ченемдик түрү керек.

Баалоонун түрлөрү, формалары жана типтери



Кыргыз тили сабагында негизги иштерди баалоо критерийлери жана нормалары

Оозеки сурамжылоо

Кыргыз тилинде оозеки сурамжылоо окуучулардын билимин эсепке алуунун негизги жолу болуп саналат. Окуучунун толук жообу берилген темага байланыштуу, логикалык ырааттуу билдирүү, анын аныктамаларды, конкреттүү учурларда эрежелерди колдоно алуу жөндөмүн көрсөтөт.

Окуучулардын жообун сунушталган баалоо критерийлери:

- 1) жооптун суроого дал келиши;
- 2) жооптун далилдөөсү;
- 3) жооптун тил кооздугу.

Сунушталган нормативдер:

Оозеки жооптун баалоо көрсөткүчүнүн таблицасы

Баа	Көрсөткүчтөр
“5” деген баа	Окуучу билимин жана ошол теманы түшүнгөнүн көрсөтөт: 1) тил түшүнүктөрүнө туура аныктамаларды берет; 2) өзүнүн ой пикирин негиздей алат, билимин практикада колдон алат, керектүү мисалдарды китептен эле келтирбестен, өз алдынча да түзө алат; 3) адабий тилдин нормаларында материалды иреттүү жана туура баяндайт.
“4” деген баа	Жооп “5” деген баадагы талаптарга дал келет, бирок өзү оңдогон 1, 2 катага, ырааттуулукта жана тил кооздугундагы баяндоодо 1-2 кемчиликке жол берет.
“3” деген баа	Окуучу билимин жана ошол теманын негизги жоболорун түшүнгөнүн көрсөтөт, бирок: материалды толук эмес баяндайт жана түшүнүктөрдү же эрежелерди так эмес аныктоого жол берет; 2) өз оюн жетишерлик терең жана ишенердик далилдей албайт жана өз мисалдарын келтире албайт; 3) материалды ирээти менен баяндабайт жана тил кооздугунда баяндоодо катага жол берет.
“2” деген баа	Окуучу ылайыктуу бөлүмдүн материалын көпчүлүк бөлүгүн билбегендигин көрсөтөт, эреже жана түшүнүктөрдү так жана кыска түшүндүрүүдө катага жол берет, материалды ирээтсиз баяндайт. “2” деген баа окуучуну даярдоодо кийинки материалды

	ийгиликтүү өздөштүрүүсүнө олуттуу тоскоол боло турган кемчиликтерин белгилейт.
“1” деген баа	Окуучу материалды толук билбегендигин жана түшүнбөгөндүгүн көрсөтөт.

Эскертүү. (“5”, “4”, “3”) деген баа бир эле жолу берилген жоопко гана эмес (окуучунун даярдануусун текшерүүгө белгилүү бир убакыт берилгенде), убакытка бөлүнүп берилген, башкача айтканда окуучу тарабынан берилген жооптордун жыйынтыгы, сабак аралыгында (ар бир сабакка балл чыгарылат), сабак учурунда окуучунун жооптору угулган гана эмес, анын билимин практикада колдонуу жөндөмдүүлүгүн текшерүү жүргүзүлгөн шартта.

Жат жазуу

Жат жазуу – бул орфографиялык жана пунктуациялык сабаттуулукту текшерүүнүн негизги формасы. Жат жазууга байланыштуу тексттерди колдонуу жөндүү, заманбап, адабий тилдин нормаларына жооп берген, ошол класстын окуучуларына мазмуну боюнча ылайыктуу болуш керек.

Жат жазуу тексттерине болгон талаптар.

Тексттин көлөмү

5-класс үчүн – 90-100 сөз,

6- класс үчүн – 100-110 сөз,

7- класс үчүн- 110-120,

8- класс үчүн-120-150,

9-класс үчүн- 150-170 сөз.

Сөздөрдү эсептөөдө өз адынча жана көмөкчү сөздөр да эсепке алынат.

Сөздүн көлөмү текшерүүгө мүмкүн болбогон жана текшерүүгө кыйын болгон жазылуулар менен, жазуу эрежелерине окуучулар атайы үйрөтүлүшкөн:

5- класс – 5 сөздөн ашык эмес,

6-7 класстар – 7 сөздөн ашык эмес,

8-9 класстар – 10дон ашпаган ар түрдүү сөздөр.

Биринчи чейректин аягына чейин (ал эми 5-класста – биринчи жарым жылдыктын аягына чейин) тексттин көлөмү сакталат, кийинки класска сунушталат.

Контролдук сөздүк жат жазуу текшерүүгө мүмкүн болбогон жана текшерүүгө кыйын болгон орфограммалар менен сөздөрдү өздөштүрүүсүн текшерет. Ал төмөнкү сөз көлөмүнөн турушу мүмкүн: 5-класс үчүн – 15-20, 6-класс үчүн -20-25, 7-класс үчүн 25-30, 8- класс үчүн- 30-35, 9-класс үчүн 34-40.

Белгилүү бир темадагы жат жазуу ошол теманын орфограмма же пунктограммалардын негизги формаларын кошуш керек, жана да мурда жетишкендиктеринин бекемдигин табуусун камсыз кылат.

Контролдук жат жазуу үчүн ошол темада окутулуп жаткан орфограмма жана пунктограммалар 2-3 учур менен бериле турган тексттерди тандоо керек. Мурда үйрөнгөн орфограмма жана пунктограммалардан негизгиси эле кошулат, алар 1-3 учур менен берилиш керек. Жалпы алганда текшерилген орфограмма жана пунктограммалардын көлөмү 5-класста-12 ар түрдүү орфограмма жана 2-3 пунктограмма, 6-класста 16 ар түрдүү орфограмма жана 3-4 пунктограмма,

7-класста 20 ар түрдүү орфограмма жана 4-5 пунктограмма, 8-класста 24 ар түрдүү орфограмма жана 10 пунктограмма, 9-класста 24 ар түрдүү орфограмма жана 15 пунктограммалардан ашпаш керек. Контролдук жат жазуунун текстине жетишерлик өлчөмдө бекемделип, кайта дагы үйрөтүлгөн гана орфограммалар кошулуш керек (мурдагы 2-3 сабактан кем эмес).

Сунушталган нормативдер:

Жат жазууну баалоо көрсөткүчүнүн таблицасы

Баа	Көрсөткүчтөр
“5” деген баа	Катасыз иш же 1 одоно эмес орфографиялык, 1 одоно эмес пунктуациялык же 1 одоно эмес грамматикалык катасы бар болсо.
“4” деген баа	2 орфографиялык жана 2 пунктуациялык, же 1 орфографиялык жана 3 пунктуациялык каталар, же 4 пунктуациялык ал эми орфографиялык каталардын жок болгонунда. “4” деген баа 3 орфографиялык катада коюлушу мүмкүн, эгер алардын арасында бир типтегилер болсо. Аны менен бирге 2 грамматикалык катага да жол берилет.
“3” деген баа	4 орфографиялык жана 4 пунктуациялык каталар, же 3 орфографиялык жана 5 пунктуациялык каталар, же 7 пунктуациялык ал эми орфографиялык каталардын жок болгонунда. 5-класста “3” деген бааны 5 орфографиялык жана 4 пунктуациялык каталарда коюуга уруксат берилет. “3” деген баа 6 орфографиялык жана 6 пунктуациялык катада коюлушу мүмкүн, эгер алардын арасында бир типтүү жана одоно эмес каталар бар болсо. Анын менен бирге 4 грамматикалык катага да жол берилет.
“2” деген баа	7 орфографиялык жана 7 пунктуациялык каталар, же 6 орфографиялык жана 9 пунктуациялык каталар, же

	8 орфографиялык жана 6 пунктуациялык каталар.
“1” деген баа	“2” деген баага караганда каталардын санынын көптүгү.

Эскертүү.

Жат жазууну баалоодо оңдолот, бирок катасы эсептелинбейт:

- 1) сөз ташууда;
- 2) мектеп программасына кирбеген эрежелерге;
- 3) али үйрөнбөгөн эрежелерге;
- 4) жазуудагы жаңылыштык - туура эмес жазылуулар.

Жат жазууларды баалоодо катанын өзгөчө сапатын эсептөө маанилүү. Каталар арасында одоно эмес, мындайча айтканда сабаттуулукту мүнөздөй турган олуттуу мааниге ээ болбогондорун белгилей кетиш керек. Каталарды эсептөөдө эки одоно эмес ката бир катага эсептелинет. Одоно эмес каталарга төмөнкүлөр кирет:

- 1) эрежеден тышкары
- 2) баш тамганын, энчилүү аттардын жазылышы;
- 3) бир тыныш белгинин ордуна экинчиси коюлган учурда;
- 4) айкалышып турган белгилердин бирин калтырып кетүү же ырааттуулугун бузуу.

Катанын бир типтүү жана кайталана берүүчүлүгүн эске алуу керек. Эгерде ката бир эле сөздө же бир уңгу сөздүн уңгусунда кайталана берсе, анда ал бир катага эсептелинет. Бир типтүү деп бир эреже бузулган катаны эсептейбиз, эгер туура жазылуунун тандоо шарты ошол сөздүн грамматикалык жана фонетикалык өзгөчөлүктөрүнөн турса.

1) Бир сөздүн туура жазылышын табыш үчүн башка (бир уңгу) сөздөрдү же анын формасын тандоо керек болгондо бир типтүү ката болуп эсептелинбейт.

2) Биринчи үч бир типтүү каталар бир ката болуп эсептелет, кийинки ар бир ошол сыяктуу ката өз алдынча ката болуп эсептелинет.

3) Эгерде бир сөздө текшерүүгө мүмкүн болбогон орфограммалар менен кошо 2 жана андан ашык катага жол берилсе, анда бардыгы бир ката болуп эсептелинет.

Сунушталган нормативдер:

Контролдук сөздүк жат жазууну баалоо көрсөткүчүнүн таблицасы

“5” деген баа	Ката жок
“4” деген баа	1-2 ката
“3” деген баа	3-4 ката
“2” деген баа	7 катага чейин
“1” деген баа	7 катадан ашык

Текшерүү иши (грамматикалык тапшырмасы бар жат жазуу)

Жат жазуу жана кошумча (фонетикалык, лексикалык, орфографиялык, грамматикалык) тапшырмадан турган текшерүү ишинде, ар бир иштин түрүнө эки баа коюлат. Жат жазууну баалоодо жогоруда айтылган нормативдерди колдонуу керек. Грамматикалык тапшырмаларды аткарууда жол берилген орфографиялык, пунктуациялык жана грамматикалык катадар, жат жазууга баа коюп атканда эсептелинет.

Сунушталган нормативдер:

Грамматикалык тапшырманы баалоо көрсөткүчүнүн таблицасы

“5” деген баа	Тапшырма туура аткарылган
“4” деген баа	Тапшырманын $\frac{3}{4}$ кем эмес бөлүгү туура аткарылган
“3” деген баа	Тапшырманын жарымынан кем эмеси туура аткарылган
“2” деген баа	Тапшырманын жарымдан кем туура аткарылган
“1” деген баа	Бардык тапшырмалар ката аткарылган

Дил баяндар жана баяндамалар

Дил баяндар жана баяндамалар - окуучулардын кептик компетенттүүлүк түзүлүш деңгээлин текшерүүнүн негизги формалары болуп эсептелинет. Дил баян жана баяндоолордун жардамы менен теманы ачып берүү жөндөмдүүлүгү; тил каражаттарынын стиль, тема

жана өз оюн айтуу милдеттери менен дал келиши текшерилет; тил нормаларынын жана туура жазуу эрежелеринин сакталышы.

Баяндама тексттеринин талаптары

Толук баяндоонун текстинин болжолдуу көлөмү:

5- класста -100-150 сөз

6-класста – 150-200,

7-класста – 200-250,

8-класста- 250-350,

9-класста- 350-450 сөз.

Жыйынтыктоо контролдук баяндаманын текстинин көлөмү 8-9 класстарда мындай сабактарда даярдоо иштери жүргүзүлбөгөнүнө байланыштуу 50 сөзгө көбөйүшү мүмкүн.

Дил баян жана баяндоолорду сунушталган баалоо критерийлери:

А) мазмуну

Темага мазмундун, негизги ойдун дал келиши;

Теманы оригиналдуу ачып берүүсү;

Фактыларга негизделген материалдардын аныктыгы;

Баяндоонун ырааттуулугу.

Б) кептик кооздугу:

Сөздүктүн жана грамматикалык сөздүн түзүлүшүнүн ар түрдүүлүгү;

Стильдик бирдиктүүлүк жана кептин ачык – айкындуулугу;

Тил каталарынын жана стилистикалык кемчиликтердин көлөмү.

Бардык эле дил баяндар жана баяндоолор эки баа менен бааланат: биринчиси мазмуну жана кептин кооздугу үчүн коюлат (тил нормаларынын жана стилистикалык каражаттарынын тандоо эрежелеринин сакталышы), экинчиси – орфографиялык, пунктуациялык нормалардын жана грамматикалык каталардын сакталышына. Орфографиялык жана пунктуациялык сабаттуулук окуучу тарабынан кетирилген катанын санына карата бааланат. (контролдук жат жазууну баалоо нормативдерин карагыла).

Сунушталган нормативдер:

Дил баяндар жана баяндоолордун баалоо көрсөткүчүнүн таблицасы

	Көрсөткүчтөрү	
--	---------------	--

	Кептин кооздугу жана мазмуну	Грамматика
“5” деген баа	1. Иштин мазмуну толугу менен темага дал келет. 2. Чыныгы каталардын жоктугу. 3. Мазмуну ирети менен баяндалат. 4. Иш сөздүктүн байлыгы, ар түрдүү синтаксистик түзүлүштөрдү колдонулгандыгы, сөздөрдү колдонуунун тактыгы менен айырмаланат. 5. Жалпы алганда иште мазмунунда 1 жана 1-2 кептик кемчиликтерге жол берилсе.	Уруксат берилет: 1 орфографиялык, же 1 пунктуациялык, же 1 грамматикалык катага.
“4” деген баа	1. Иштин мазмуну негизинен темага дал келет(четке чыгуусу аз эле). 2. Негизинен мазмуну анык, бирок фактыга негизделген айрым учурай турган тактык эместиктер бар. 3. Ой пикирин иреттүү баяндоодо бир аз гана бузулуулар бар. 4. Кептин лексикалык жана грамматикалык түзүлүшү жетиштүү, ар түркүн болсо. 5. Иштин стилинин бирдиктүүлүгү жана кептин ачык-айкындыгы менен айырмаланат. 6. Жалпысынан иштин мазмунунда 2 ден ашык эмес жана 3-4төн ашык эмес кептик кемчиликтерге жол берилсе.	Уруксат берилет: 2 орфографиялык жана 2 пунктуациялык каталар, же 1 орфографиялык жана 3 пунктуациялык каталар, же 4 пунктуациялык каталар, орфографиялык каталар жок болсо, жана 2 грамматикалык каталар болсо.
“3” деген баа	1. Иште темадан олуттуу четке чыгууларга жол берилсе. 2. Иш негизинен ачык-айкын, бирок айрым тактык эместиктер бар болсо. 3. Иреттүү баяндоодо айрым бузулууларга жол берилсе. 4. Сөздүктүн жакырдыгы жана бир түрдүүлүгү колдонулган синтаксистик түзүлүшү, туура эмес сөздөрдүн колдонулушу кездешсе. 5. Иштин стили бирдиктүүлүгү менен айырмаланат, кеп жетиштүү деңгээлде ачык-айкын эмес.	Уруксат берилет: 4 орфографиялык жана 4 пунктуациялык каталар, же 3 орфографиялык жана 5 пунктуациялык каталар, же 7 пунктуациялык каталар орфографиялык каталар жок болсо, жана 4 грамматикалык каталарга.

	6. Жалпысынан иштин мазмунунда 4 дөн ашык эмес жана 5 кептик кемчиликтерге жол берилсе.	
“2” деген баа	1. Иш темага дал келбейт. 2. Көп тактык эместиктерге жол берилсе. 3. Иштин бардык бөлүктөрүндө ойдун баяндоо ирети бузулса, өз ара байланыш жок болсо. 5. Тексттин стилдик бирдиктүүлүгү бузулган. 6. “ 3” деген баага караганда мазмунунда жана кепте кемчиликтер көп болсо.	Уруксат берилет: “3” деген баага караганда орфографиялык, пунктуациялык жана грамматикалык каталар көп болсо.

Эскертүү. Көрсөтүлгөн баалоо нормалары орто көлөмдөгү 4-5 барактуу дил баяндарга ылайыктуу. Дил баяндарды баалоодо өз алдынчалыгы, ойдун оригиналдуулугу, анын көркөмдүк жана кептик түзүлүшүнүн деңгээли эсептелинет. Оригиналдуу ойдун бар болушу, анын жакшы иш жүзүнө ашуусу бааны 1 балга көтөрүүгө мүмкүнчүлүк берет. 3 дөн ашык түзөтүү бар болсо эң жакшы баа коюлбайт. Текстте 5 катадан ашык түзөтүүлөр болсо (туура эмес жазылыштын туурага оңдоо) баа 1 балга төмөндөйт.

Кыргыз тилиндеги иштин инновациялык түрлөрү жана аларды баалоо

Окуу портфолиосу

Окуу портфолиосу – бул окуучулардын жеке жетишкендиктерин белгилүү бир окуу учурда белгилөө жана топтоштуруу ыкмасы, жана да өзүн өзү анализдөө жана өзүн өзү баалоо ыкмасынын түзүлүшү. Портфолио ар түрдүү маалыматтан турган, бара бара ээ болгон тажрыйбаны жана окуучулардын жетишкендиктерин көрсөткөн жумушчу файлдык папкадан турат. Окуу портфолиосунун түпкү максаты – окуу прогрессинин жана жумшалган аракеттердин күтүлгөн натыйжаларга жетишүү күбөлүгү.

Түзүү максатына карай портфолио ар түрдүү типтерге бөлүнөт.

Портфолионун биринчи түрү - бул “жетишкендик папкасы”, анын максаты – окуучунун өз баалуулугун жогорулатуу жана анын ийгиликтерин чагылдыруу (окуудагы мактоо баракчалары, спортто, музыка, шахмат ж.б жетишкендиктери; ата энелерине алкыш баракчалары, жетишүүчүлүк табели, значок, медалдары ж.б).

Экинчи түрү - “рефлексивдүү портфолио”, окуучунун өздүк өсүүсүнүн динамикасын көрсөткөн жана анын ишмердүүлүгүн жыйынтыктоону көзөмөлдөөгө сандык гана эмес сапаттык да планда

жардам берген. Мисалы, мындай портфолиоого окуучу дил баянынын черновигин, анын редактордук оңдотуусу менен вариантын, жана да дил баяндык жыйынтыктоо вариантын. Же анда кетирилген контролдук иш жана каталар үстүндө иштөө, жана да кошумча иштер (аткарылган көнүгүү, тест ж.б), окуучунун жыйынтыкка жетишүү жетишкендиктерин далилдеп турган, ошол текшерүү иш тарабынан көзөмөлгө алынган.

Портфолионун үчүнчү түрү – проблемалуу-изилдөөчүлүк, реферат, илимий окуу иштер, семинар, конференцияда чыгуусуна даярдоочулук менен байланыштуу. Портфолионун ушул түрүндөгү бардык материалдардары белгилүү бир түрдө топтошкон болушу абзел. Мисалы:

Рефераттын аталышы, варианттары (доклад, макалалар);

Изилдөөнүн максаттары, жоболору жана пландары;

Микротемалар, проблемалуу областтар;

Талаш тартышты жараткан көз караштар;

Фактылар, сандар, статистика;

Цитаталар, афоризмдер;

Изилдөөнүн натыйжалары жана жыйынтыктары;

Адабияттын тизмеси.

Портфолионун төртүнчү түрү – тематикалык, кандайдыр бир теманы, бөлүмдү, окуу курсун үйрөнүү процессинде пайда болгон. Бул портфолио белгилүү бир темадан теоретикалык (конспект, макалалардын тезиси ж.б) гана эмес, практикалык (ар түрдүү деңгээлдеги оордукта аткарылган көнүгүүлөр) маалыматты да камтыганга жардам берет.

Портфолиону баалоонун сунушталган критерийлери:

А) мазмуну

Берилген материалдардын портфолионун түрүнө дал келиши;

Берилген маалыматтык толуктугу;

Берилген маалыматтын логикалык байланышуусу;

Берилген материалдарды тандоодогу негиздүүсү;

Б) кооздолушу

Документтерди кооздоо эрежелерине дал келиши;

Портфолио күтүүнүн системалуулугу жана үзгүлтүксүздүгү;

Портфолиодо берилген маалыматтын ачык-айкындыгы;

Тыкандык жана кооздоонун жасалышы;

Сунушталган нормативдер:

Баалоо көрсөткүчтөрүнүн таблицасы

Көрсөткүчтөр		
Балл	Мазмуну	Жасалгалоосу
“5” деген баа	Бардык берилген материалдар портфолионун түрүнө туура келет. Материалдардын саны жана сапаты окуу прогрессин жана жумшалган күч аракеттердин үмүт кылган натыйжаларга толугу менен жетип көрүүгө уруксат берет. Материалдар рубрикалары менен топтошкон жана белгилүү бир иреттүүлүктө жайгашкан. Портфолиодо берилген материалдарды тандоо ачык-айкын жана компетенттүүлүктүн түзүлүш деңгелдеринин 40/40/20 ара катыштыгы чагылдырат. Портфолиодо окуучунун өз билимин өркүндөтүүсүн чагылдырган кошумча маалыматтар да кошулган.	Титул барагынын, мазмунунун, эпиграфтын бар болуусу. Берилген материалдардын бирдиктүүлүк жана эстетикалык аяктоосу. Кол жазмаларынын тактыгы. Бардык материалдар керектүү библиографиялык маалыматтарды камтыйт.
“4” деген баа	80% ашуун материалдар портфолионун түрүнө дал келет. Материалдардын саны жана сапаты окуу прогрессин жана жумшалган күч аракеттердин үмүт кылган натыйжаларга жетип көрүүгө уруксат берет. Материалдар рубрикалары менен топтошкон жана белгилүү бир иреттүүлүктө жайгашкан. Портфолиодо берилген материалдарды тандоо ачык-айкын жана түзүлүш деңгелинин 40/40/20 ара катыштык компетенттүүлүгүн чагылдырат.	Титул барагынын, мазмунунун, эпиграфтын бар болуусу. Берилген материалдардын бирдиктүүлүк жана эстетикалык аяктоосу. Кол жазмаларынын тактыгы. Көпчүлүк материалдар керектүү библиографиялык маалыматтарды камтыйт.
“3” деген баа	Берилген материалдардын жарымынан көбү портфолионун түрүнө туура келет. Материалдардын саны жана сапаты окуу прогрессин жана жумшалган күч аракеттердин үмүт кылган натыйжаларга жетип көрүүгө уруксат берет. Материалдарды систематизациялоо аракети жумшалган. Портфолиодо берилген материалдарды тандоо жарым-	Титул барагынын, мазмунунун, бар болуусу. Берилген материалдарды жасалгалоодо аракет жасалган. Материалдардын жарымынан көбү керектүү библиографиялык маалыматтарды камтыйт.

	жартылай ачык айкын жана түзүлүш деңгээлинин 60/30/10 ара катыштык компетенттүүлүгүн чагылдырат.	
“2” деген баа	Берилген материалдардын жарымынан азы портфолионун түрүнө туура келет. Материалдардын саны жана сапаты окуучунун сабактагы ишин көрүүгө уруксат берет. Материалдарды систематизациялоо аракети жумшалган. Портфолиодо берилген материалдар түзүлүш деңгээлинин 75/20/5 ара катыштык компетенттүүлүгүн чагылдырат.	Титул барагынын бар болуусу. Берилген материалдарды жасалгалоодо аракет жасалган. Айрым материалдар керектүү библиографиялык маалыматтарды камтыйт.

Эскертүү. Сунушталган критерийлер жана нормалар жетишерлик жогорку деңгээлдеги жалпылоосу бар жана мугалим үчүн багыт катары колдонулушу мүмкүн. Портфолионун белгилүү бир тибин баалоодо окуучуларга түшүнүктүү болгон критерийлер, нормалар жана толуктоолорду окуучулар менен макулдашылуусу зарыл. Мисалы, компетенттүүлүктүн 40/40/20 өз ара түзүлүшү деп жетекчинин кол астында гана эмес, өз алдынча да бар болгон, жана да татаалдыктардын ар түрдүү деңгээлдери иштин белгилүү бир өлчөмү. Жана дагы калыс эместиктен кутулуудан жардам берүүчү баалоо барагын колдонуу сунушталат (портфолионун баалоо барагын кара).

Таблица

Портфолионун баалоо баракчасы

Баалоонун критерийлери	Портфолионун жакшы жактары	Портфолионун кемчиликтери

Бул таблица өз алдынча гана эмес, топто да толтурулса болот.

Окуу проектиси

Окуу проектиси – бул алдын ала пландаштырылган натыйжанын абдан ылайыктуу ыкма менен жетишкендиктери жана белгилүү бир проблеманы чечүүгө багытталган окуучунун/ окуучулардын ишмердүүлүгү. Проект доклад, реферат, изилдөөлөрдүн жана окуучулардын өз

алдынча чыгармачыл иштеринин башка түрлөрүнүн элементтерин, бирок проекттин натыйжасын жетүү ыкмасы катары кошо алат.

Окуу проектисинин сунушталган баалоо көрсөткүчтөрү жана критерийлери

Баалоо		
Проекттин даярдалышы	Проекттин натыйжасы (отчет)	Проекттин презентациясы
Өз алдынча ишмердүүлүк: Максатка карай божомолдоо (проблема так сүрөттөлгөн, максат коюлган, милдеттер коюлган), Иш чаралардын милдеттерге жетүү планынын дал келиши; Иш аракеттердин аткарылуу ирээттиги жана мониторинги; Ар түрдүү булактар менен иштөө (биринчи, экинчи ирет болгон); Проект боюнча иш чаранын бүтүшү; Өз алдынчалык деңгээли	Жазуу түрүндөгү отчеттун мазмуну: Максатка карай божомолдоонун ачыктыгы, оңойлугу, конкреттүүлүгү Теманын практикалык баалуулугу жана актуалдуулугу Берилген чечимдердин иштиктүүлүгү Теоретикалык негиздүүлүк жана далилдөөчүлүгү Маалыматтын ачык айкындыгы (булактарга анын ичинде интернет - булактарына таянуу) Айтылган теманын толугу менен ачылышы	Эл алдына чыгып сүйлөөчү кептин мазмуну: Тема тандоодогу негиздүүлүк Берилген чечимдердин далилдөөчүлүгү жана иштиктүүлүгү Теоретикалык негиздүүлүк Кептин так, ачык, оңойлугу Көрсөтмөлүүлүктүн, видеокаттардын орундуулугу
Топто иштөөнүн иш чарасы: Кызматташтык жана өз ара жардам көрсөтүү Планды аткарууда жоопкечиликти бөлүштүрүү жана	Отчетту жасалгалоонун сапаты: Материалдын түзүлүшүнүн проекттик форматка дал келиши; Графиканын, видеокаттардын мазмунуна дал келиши; жасалгалоонун эстетикалык жактан кооздолушу	Чечендик чебердиги: кептин публицистикалык кепке дал келиши, өзүн алып жүрүү манерасы,

коюлган милдеттерге натыйжанын келиши Проекттин бардык баскычтарында катышуу		көрсөтмөлүүлүктү колдонуусу, убакытты сезүүсү, импровизациялоо, эреженин сакталышы (регламент)
	Сырткы баа: Жасалган иштин анализи (көз карандысыз рецензиянын болушу)	Тема/ проблеманын билүү деңгээли (суроолорго жооптор): Жооптун конкреттүүлүгү, толуктугу жана далилдүүлүгү, Ынактык, Теманы ийгиликтүү ачып берүү үчүн суроолорду колдонуу жана иштин күчтүү тарабын демонстрациялоо

Эскертүү. Сунушталган критерийлер жана нормалар жетишерлик бийик деңгээлдеги жалпылоосу бар жана мугалим үчүн багыт катары колдонулушу мүмкүн. Белгилүү бир проектти баалоодо окуучуларга түшүнүктүү болгон критерийлер, көрсөткүчтөр жана толуктоолорду окуучулар менен макулдашуу керек жана баалоо баракчасын иштеп чыгуу керек, ошонун негизинде жыйынтык баалар койулат.

Мисал

Проекттин баалоо баракчасы (үч балдуу шкала)

Проектке катышуу чунун аты жөнү «_____ _____»	Проектти даярдоо	Проекттин натыйжасы(отчет)	Проекттин презентациясы	Жыйынтыктоо баллы	Комментарийлер
	Критерийлер*				

			3									4		

*бул баалоо баракчасындагы критерийлердин саны белгилүү бир проект үчүн белгиленген критерийлердин санына дал келиши керек.

Жазуу ишинин текшерүү эрежелери

Жазуу ишин текшерүү үчүн мугалим кандай каталар болот жана алардын шарттуу белгилерин билүү абзел.

1. мазмундагы каталар

[] - ашыкча бөлүгү (ашыкча сөз, сүйлөм)

V - калтыруу (ой, сөз, сүйлөм)

Z (сызылган) - абзац белгиленбеген

Ф - фактынын негизиндеги ката же так эместик

Л - логикалык ката

Р - кептик ката

С - стилистикалык ката

Фактыга негизделген каталарга материалды баяндоодогу маалыматтык (маанилеринин кошумча өзгөчөлүктөрү) тактыктын бардык бузулуштары кирет: фактыларды, аттарды бурмалоо, колдонулган булактардан, турмуш чындыгынан чегинүүсү, баяндап жазылган чындыктын абалынын жана чечмелөөнүсүнүн дал келбөөсү

Логикалык каталарга мааниси бирдей эмес түшүнүктөрдүн окшоштуруусу, ой пикирин анчалык маанилүү эмес далилдер менен түшүндүрүү, бөлүк жана бүтүндүн аралыгы бузулуусу, түшүнүктөрдү чектөө жөндөмүнүн жоктугу, тарыхый ишкерлердин образын жана ойлоп чыгарылган каармандарды баш аламандыкка алып келген каталар кирет. Ар түрдүү түшүнүктөрдү бир бүтүнгө бириктире алуу жана салыштыруу жөндөмдүүлүгүнүн жоктугу, ойдун логикалык жайылтуусунун бузулуусу, себеп-натыйжа мамилелери, сүйлөмдөрдүн өз ара байланыштын жоктугу, аракет объектисинин алмашуусу, логикалык дал келбеген түшүнүктөрдү бир катарга байланыштыруу каталар кирет.

Кептик каталарга сөздүн ылайыксыз мааниде колдонулушу, лексикалык айкалышуунун бузулушу, ашыкча сөздүн колдонулушу (плеоназм), жакын бир маанилүү сөздөрдү колдонулушу (тавтология), кайталоолор, бөтөн стилдүү түсү бар сөздөрдү колдонуу, ар түрдүү тарыхый доорлордун лексикаларынын

аралаштыруусу, синтаксистик конструкциялардын жакырдыгы жана бир түрдүүлүгү, сөздөрдүн жарамсыз ырааттуулугу, сүйлөм бөлүкчөлөрүнүн стилистикалык жана маңызы жагынан дал келбегендиктер кирет.

Стилистикалык каталарга функционалдык стилдин бирдиктүүлүгүнүн талаптарынын бузулуусу. Адатынча текст бөлүктөрүн астын сызуу менен белгиленет.

Жыйынтык баалардын чыгаруусу

Жыйынтык баа (семестрдик, чейректик, жарым жылдык, жылдык) мурдагы баалардын орто арифметикалык саны катары механикалык түрдө коюлбаш керек. Аны аныктоодогу маанилүү ошол баанын чыгарылган убактысынан бардык көрсөткүчтөр боюнча фактыларга негизделген окуучунун натыйжалары.

Жыйынтыктоо баасын чыгарууда өзгөчө маанини орфографиялык, кептик, пунктуациялык үйрөнүү деңгээлин чагылдыра турган бааларга берүү керек (ортодогу баалоо). Каталар үстүндө иштөөнү эсепке алганда чейрек (жыл) аралыгында көпчүлүк текшерүү жат жазуулары, дил баяндары, баяндамалары орфографиялык, пунктуациялык, кептик сабаттуулугу “2” жана “1” деген балга эсептелинсе, жыйынтык баа жакшы болушу мүмкүн эмес. Жыйынтык бааны чыгарууда, окуу жылдын аралыгында окуучулардын олуттуу мамилесине демилге бериш үчүн, алардын учурдагы жетишүүлүгүн эсепке алуу керек.

Жогорку класстарда дил баяндарга болгон баалар, окуучулардын адабият жана алардын сабаттуулугун мүнөздөгөн класстык журналдарга адабият беттеринде (маңызы үчүн баа) жана орус тилинен (сабаттуулук үчүн баа) коюлат. Дил баяндар, баяндамалар, жат жазуулар үчүн баа качан текшерилбестигине карабай журналга өтүлгөн күнү катуу эсеп менен коюлат.

4-Бөлүм. Билим берүү процессине коюлуучу талаптар

4.1. Ресурстук камсыздоого коюлуучу талаптар

Бала көрүү, угуу, кармап көрүү, тажрыйбада колдонуп көрүү аркылуу элестерди тезирээк аңдап, ал тууралуу ойлонуп, жыйынтык чыгарат. Иллюстрациялар, диафильм, портрет, пейзаж, схемалар баланын окуу материалды түшүнүүсүнө жардам берет. Аудио жазуулар аркылуу анын жаратмандыгы өнүгүүсү мүмкүн. Тажрыйбаларды жүргүзүүсү, кармап көрүүсү, колдонуп көрүшү аркылуу окуучуда ассоциациялаш, талдоо, жөндөмү, актоо жана каралоо сыяктуу көнүмүш жана жаңы жөндөмдөрү өсөт. Окуучу өз ишинин натыйжасын көргөндө жөндөм, ушул иштин автору, жаратмандыгына байланыштуу сезимдери калыптанат жана келечекте өз ордун табууга болгон ишеничи дагы артат. Окуучулардын көнүгүү жана зээндүүлүгүн өнүктүрүүгө таасир көрсөтүүчү ресурстарды 5 түргө бөлсө болот:

Көрүүгө болжолдонгон - видео кассеталар, слайддар, DVD дисктер, иллюстрациялар, сүрөттөр (портрет, пейзаж, интерьер, экстерьер), схемалар ж.б.у.с.

Угууга болжолдонгон - аудио кассеталар, уялдук телефондордогу мукамдар (музыкалар), магнитофон тасмаларына жазылган атактуу актёрлордун үндөрүнүн коштоосунда айтылган жомоктор, ыр саптары, обондуу ырлар ж.б.у.с.

Жазууга болжолдонгон - тест-карточкалар, тесттер, эсселер, түрдүү стилде, түрдүү басылма жана көркөм чыгармалардан алынган тексттер, каттар, баян, диктанттар ж.б.у.с.

Талдоо кылууга болжолдонгон – долбоорлор, тажрыйбалар, изденүүлөр, жыйнактар, энциклопедиялар ж.б.у.с.

Сүйлөөгө болжолдонгон – презентациялар, сахна көрүнүштөрү, топтогу иштер, көркөм чыгармалар ж.б.у.с.

Окутуу методдору

Эне тилин окутууга карата коммуникативдик ишмердүүлүк мамиле интерактивдүү окутуудагы окуучулардын тынымсыз өз ара

баарлашуулары, карым-катнаш жасоо менен пикир алышуулары аркылуу ишке ашырылат. Бул багытта окутуу ишин уюштуруу үчүн

атайын зарыл шарттарды түзүү зарыл. Мындай учурда окуучулар өзүн-өзү, коомду жана дегеле дүйнөнү таанып билүү менен турмушка

карата болгон туура көз караштары калыптанат жана предметтик, түйүндүү компетенттүүлүктөргө ээ болушат. Интерактивдик окутууда

көп жактуу коммуникативдүүлүк, жагымдуу психологиялык кырдаал, окуп-үйрөнүүгө атайын ыңгайлуу педагогикалык шарттар түзүлөт.

Интерактивдүү окутууга өз алдынча иштөө, жуп менен иштөө, топ менен иштөө, талкуулар, презентациялар кирет. Интерактивдүү

окутуунун артыкчылыктары:

- окуучулар өздөрүн эркин сезип, "туура эмес жооп берип алам" деген коркунучтан алыс болуп, активдүүлүктөрү артат;
- ар бир окуучу өзүнүн жөндөмүн, шыгын, билимин көрсөтүүгө далалаттанат;
- жуп менен, топ менен иштегенге машыгышат;
- мугалим менен, бири-бири менен тыгыз карым-катнашта пикир алышуу ашат;
- окуучунун сынчыл ой жүгүртүүсү калыптанат;

- тапшырманы аткарууда бири-биринин тажрыйбаларын пайдаланууга, жаңы идеяларды жаратууга шарт түзүлөт;
- мугалим фасилитатор катары багыт берип, окуучу менен достук мамиледе болот.

Байкоо жана салыштыруу методу

Байкоо жана салыштыруу методу окуучулардын кептик, тилдик, маданият таануучулук ошондой эле, маалыматтык жана социалдык-

коммуникативдик компетентүүлүктөрүн калыптандырууга багытталат. Биргелешип окутуу

Бул метод окуучуларга өз ара бири-бири менен маалымат алышып, баарлашууга, коюлган милдеттерди чечүү үчүн жамаатта, командада,

топто өз ара мамилелешүүнүн ыкмаларына, өзүнүн көз карашын далилдей алуу менен талкууга катыша билүү маданиятына ээ болот. Алар

кептик, социалдык-коммуникативдик жана өзүн өзү уюштуруу менен маселе чече билүүчүлүк компетентүүлүктөрүн калыптандырууга

багытталган. Буга акыл чабуулу (мээге чабуул), жупта, кичи топто иштөө, мозаика, ар кыл талкуулардын түрлөрү ж.б. кирет.

Акыл чабуулу – бул кеңири колдонулган интерактивдик ыкмалардын бири. Мында темага байланыштуу ойго келген идеялардын

бардыгын, сындалбастан иштелип чыгат. Акыл чабуулунда окуучулар эркин, ишкер абалда чыгармачылык менен жаңы идеяларды жарата

алышат. Интеллектуалдык жактан өнүгүшөт.

Маалыматты түшүнүп окуу көндүмүн өнүктүрүүчү методдор.

Бул методдор текст менен иштөө үчүн жаңы ыкмаларды колдонууну көздөйт, бардык окуучуларды окуу процессине тартууга, өтүлүп жаткан темага кызыгууну жаратууга, ой жүгүртүү ишмердигин активдештирүүгө жардам берет. Аларга ИНСЕРТ, эки бөлүктүү күндөлүк, жуптарда окуу жана биргелешип корутунду чыгаруу, чаташкан логикалык чынжырчалар ж.б. кирет.

Жазма кепти өнүктүрүүчү методдор.

Текстти жаратуучу ар кандай жумуштар окуучуларда түшүнүүнүн терең деңгээлин пайда кылат, аларда байкоо жүргүзүүгө кылдаттык менен мамиле жасоо өнүгөт, өз пикирин, жазуу ишинин өзгөчө мүнөзүн жаратууга жардам берет, өз ойлоруна, тажрыйбасына урматтоо менен мамиле жасай башташат.

Аларга беш-он мүнөттүк эсселер, дил баяндын элементтери менен изложение жазуу, аргументтүү эсселер жана башкалар кирет.

Окуучулардын илимий-изилдөөчүлүк ишмердигин өнүктүрүүчү методдор.

Эне тил сабактарында окуучуларды илимий-изилдөөчүлүк ишмердикке үйрөтүүгө төмөнкүлөрдү киргизсек болот: көйгөйдү коюу, көйгөйдү чечүүнүн жолдорун аныктоо, ишмердиктин жолдорун аныктоо, күтүлүүчү натыйжаны кыска жана так жазуу, жыйынтыктарды корсөтө билүү жана өзүн-өзү талдоо.

Педагогикалык практикада долбоор методу, документ булактарын изилдөө, илимий жактан маанилүү материалдарды издөө жана топтоо, интервью, портфолио, концепция картасы ж.б. колдонуу ийгиликти жаратып жатат.

4.2.Мотивдештирүүчү окутуу чөйрөсүн түзүү

Эне тили — пикир алышуунун куралы, ойдун тикеден тике чындыгы катары көп кызматты өзүнө аркалаган көрүнүш. Ал карым-катнаштын каражаты болуу менен бирге эле чындыкты чагылдыруунун жана таанып билүүнүн куралы, ошондой эле, инсандын рухий жана интеллектуалдык жактан өнүгүүсүнө да шарт түзөт. Эне тилине канчалык деңгээлде ээ болгондугу окуучунун башка предметтерди айрыкча экинчи тилди, чет тилдерди жана калган предметтерди өздөштүрүүдөгү ийгиликтеринен көрүнөт. Ошондой эле, аналитикалык ой жүгүртүүсүнүн өнүгүүсү да ушуга байланыштуу. Тил менен ой жүгүртүүнү бири-бирисиз элестетүү эч мүмкүн эмес. Алар өз ара жуурулушкан бир бүтүндүктү түзүп турат. Эне тили предмет катары мектепте үч аспектиде окутулат: 1) тилдин системасы; 2) орфографиялык жана пунктуациялык көндүмдөр; 3) кеп маданиятын өнүктүрүү. Эне тилин окутуунун максаты — мектеп бүтүрүүчүсү тилдик жана кептик нормаларга ылайык кептик ой жүгүртүүчүлүк ишмердүүлүккө ээ болуу менен маданий-адептик жактан да калыптануусун жөнгө салуу.

Атап айтсак: тилдик компетенттүүлүктө - мектеп окуучусун тилдик бирдиктерди алардын тилдин системасындагы функциялары жана тексттеги ролу менен байланышта түшүнүүгө; лингвистикалык бирдиктерди функциялары, маанилери жана стилдери боюнча топтоштурууга; тилдик бирдиктерди түзүлүшү, мааниси жана стили боюнча айырмалоого; кептин оозеки жана жазуу формаларынын өзгөчөлүктөрүн салыштырууга; орфографиялык жана пунктуациялык ыкмаларга ээ кылууга окутуу. Кептик компетенттүүлүктө - мектеп окуучусун коммуникативдик милдеттерди аныктоого, тилди пикир алышуунун ар кыл кырдаалдарында оозеки жана жазуу формасында пайдаланууга, өзүнүн сөздүк байлыгын байытуу менен кептик мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүүгө, мисалы: карым-катнаштын максатына ылайык кептин предметин жана темасын түшүнүүгө жана белгилөөгө; тексттеги биринчи жана экинчи орундагы маалыматтарды бөлүп көрсөтүүгө, аларды чындык менен салыштырууга; адабий тилдин (стилдердин) нормаларына, пикир алышуунун максатына (кептик кырдаалдарга) ылайык текст түзүүгө; текстти ар кыл стилдик талаптарга, ар

кыл эмоционалдык жагдайларга ылайыктап кайрадан түзүүгө; коммуникативдик мазмунуна ылайык тексттердин функционалдык семантикалык типтерин, кептин ар кыл жанрындагы жана стилиндеги тексттерди айырмалоого жана пайдаланууга үйрөтүлөт. Маданий компетенттүүлүктө мектеп окуучусун пикир алышууга катышуу менен социалдык-кептик, маанилик жана тарыхый-маданий контекстти эске алуу менен сүйлөшүү маданиятынын нормаларына ээ болууга, коомдо калыпка түшкөн жүрүм-турумдун эрежелерине ылайык карым-катнаштын катышуучусунун социалдык ролун өзүнө кабыл алуу менен элдин маданий мурасынын маанилүү бөлүгү, ыйык баалуулукка айланган эне тилин урматтоого жана сактоого окутуп-тарбиялоо ж.б.

Адабияттар:

1. С.Мусаев, Кеп маданияты. (2004);
2. Б.Исаков, Кыргыз тилин орто мектептин 5-11-класстарында натыйжалуу окутуу боюнча усулдук колдонмо. (2011);
3. С.Рысбаев, Сөз жөнүндө дастан. (2007);
4. С.Рысбаев, А.Акматова, “Окуучунун сүйлөө ишмердиги”, Б.2013.
5. С.Үсөналиев, Б.Өмүралиев Азыркы кыргыз тилинин таблицалары. (2003);
6. А.Осмонкулов, Мектептерде фонетиканы окутуунун методикасы. (Б: 1967);
7. Б.Өмүралиев, Синтаксисти окутуунун методикасы. (1978);
8. Ж.Чыманов, Кыргыз тили: Сабактын теориясы жана практикасы. (2007);
9. Кыргыз тили: Окутуу методдору. (2007); Кыргыз тили: Сабактын үлгүлөрү жана сабакты талдоонун методикасы. (2009);
10. В.Мусаева, А.Сманбаев, Баяндама жыйнагы; Жат жазуулар жыйнагы. (2009);
11. В.Мусаева, Байланыштуу кепти, кептин стилдерин окутуу. (2009); Кыргыз тили (Кыргыз тили таблица, чийме, схемаларда) 1-4-кл, 5-11-кл. (2009); Кыргыздын чечендери — мектепте. Окуу хрестоматиясы. (2010); Кыргыздын чечендик кебин окутуу. Монография. (2013);
12. В.Мусаева, Т.Асанакунунов. Окуп-үйрөнүүдөн күтүлүүчү натыйжалар. Кыргыз тили боюнча методикалык колдонмо. 5-9-кл. USAIDдин «Сапаттуу билим» долбоору (2011);
13. С. Рысбаев, «Окуучунун дилбаяны», Б., «Интерполиграф» басм., 8 б.т., 2010.

14. С. Рысбаев, «Жатжазуу иштерин жүргүзүүнү өркүндөтүү технологиялары», Б., «Интерполиграф» басм., 5 б. т., 2010-жыл.

15. Бреусенко Л.М., Матохина Т.А., Шейко Т.Е. Предметный стандарт родного языка в школах с русским языком обучения (5-9, 10-11 классы) Бишкек – 2011